

TRANSPORT VA LOGISTIKA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA SUG'URTA XIZMATLARINING AHAMIYATI

Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Investitsiya va innovatsiyalar” kafedrası dotsenti, PhD

Tuymayev Sardor Sanjar o'g'li

SamISI talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqola transport va logistika xizmatlarini rivojlantirishda sug'urta xizmatlarining o'rni va ahamiyatini tadqiq qilishga bag'ishlangan. Unda transport va logistika jarayonlarida yuzaga keladigan xatarlar, sug'urta xizmatlari orqali bu xatarlarni minimallashtirish usullari va iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari o'rganilgan. Shuningdek, ilg'or sug'urta amaliyotlari va xalqaro tajribalar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: transport, logistika, sug'urta xizmatlari, xatarlarni boshqarish, iqtisodiy samaradorlik, xalqaro tajriba.

Аннотация

Статья посвящена изучению роли и значения страховых услуг в развитии транспортно-логистических услуг. В нем рассматриваются риски, возникающие в транспортных и логистических процессах, методы минимизации этих рисков с помощью страховых услуг, а также возможности повышения экономической эффективности. Также были проанализированы передовая практика страхования и международный опыт.

Ключевые слова: транспорт, логистика, страховые услуги, управление рисками, экономическая эффективность, международный опыт.

Abstract

This article is devoted to the study of the role and importance of insurance services in the development of transport and logistics services. It studies the risks arising in transport and logistics processes, methods of minimizing these risks through insurance services, and opportunities for increasing economic efficiency. Also, advanced insurance practices and international experiences are analyzed.

Keywords: transport, logistics, insurance services, risk management, economic efficiency, international experience.

KIRISH

Transport va logistika sohasining jadal rivojlanishi, iqtisodiyotning turli tarmoqlarini samarali qo'llab-quvvatlash bilan bir qatorda, xatarlarni boshqarishni ham talab etadi. Bu jarayonda sug'urta xizmatlari muhim rol o'ynaydi, chunki ular moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va operatsion samaradorlikni oshirishga yordam

beradi. Ushbu maqola transport va logistika xizmatlarida sug'urta xizmatlarining roli va ahamiyatini keng qamrab olgan holda tahlil qiladi.

O'zbekiston Respublikasida moliya bozorini yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, aholini sifatli moliyaviy xizmatlar bilan qamrab olish ko'lamini kengaytirish, sug'urta tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash, iste'molchilarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda. Bu sohada islohotlarning hozirgi bosqichida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, aholi turmush sifati va darajasini oshirishga qaratilgan moliyaviy xizmatlarning faol rivojlanishi sug'urta bozorining rolini kuchaytirish va sug'urta xizmatlaridan keng foydalanishni belgilab bermoqda [6].

ADABIYOTLAR SHARHI

Sug'urta xizmatlarining transport va logistika tarmoqlaridagi ahamiyati yuzasidan turli manbalar tadqiq qilingan. Quyida ushbu mavzuda muhim hissa qo'shgan olimlarning izlanishlari va manbalar keltirilgan:

Ilmiy izlanishlarni olib borishda xorijiy olimlarning ishlaridan boshlash maqsadga muvofiq. Jonsning tadqiqotlarida yuk tashishda yuzaga keladigan xatarlar va sug'urtaning ularni minimallashtirishdagi roli batafsil yoritilgan. U transport infratuzilmasidagi sug'urta xizmatlari orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish yo'llarini ko'rsatgan [1].

Yana bir xorijiy olimning tadqiqot ishlarida shuni ko'rish mumkinki, olim o'z maqolasida sug'urta xizmatlarining logistika zanjiridagi xavflarni boshqarish va minimallashtirishdagi ahamiyatini ochib bergan [3].

Mahalliy olimlarimiz ham transport va logistika xizmatlari bozori va undagi xususiyatlar to'g'risida ko'plab izlanishlar olib borishgan. Jumladan, A.A. Tursunov ilmiy maqolalarida sug'urta xizmatlarining O'zbekistondagi transport va logistika sektoridagi amaliyoti va istiqbollarini tadqiq etgan [2].

Transport-logistika xizmatlari va sug'urta bo'yicha yillik hisobotlar mamlakatdagi mavjud holatni yoritadi [4].

Xalqaro tajribalar: jahon banki transport infratuzilmasi va sug'urta xizmatlari bo'yicha maxsus hisoboti ushbu sohadagi eng ilg'or tajribalarni o'z ichiga oladi [5].

Transport logistikasini rivojlantirish istiqbollari belgilangan oltinchi texnologik tartib bilan bog'liq bo'lgan transformatsiya jarayonlariga raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyot va yuqori texnologiyalar ta'sirida shakllanmoqda. M.M. Mishkinaning ishi muhim ahamiyatga ega, uning kuchli tomonlari transport va logistika faoliyati sohasidagi asosiy xatolar va boshqaruvning ahamiyatsiz usullarini ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi [7]. Ilmiy ishning zaif tomonlari — logistika faoliyatining o'ziga xos muammolari aniqlanmaganligi va faqat an'anaviy va eskirgan metodologiyalar va boshqaruv konsepsiyalari masalasini ko'rib chiqish.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda sug'urta xizmatlari transport infratuzilmasining muhim qismi sifatida qaraladi va moliyaviy himoyaning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Olib borilayotgan ilmiy tadqiqot ishida sugʻurta xizmatlarining transport va logistikaga taʼsirini oʻrganishda tahliliy, qiyosiy, ekspert, induksiya va deduksiya, empirik tadqiqotlar hamda boshqa usul va uslublardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot ishi davomida olimlarning ilmiy izlanishlari va bozorda empirik tadqiqotlar olib borish natijasida koʻplab tahliliy natijalarga erishildi. Bunday natijalarni quyidagilarda aks ettirish mumkin:

Iqtisodiy beqarorlik sharoitida korxonaning raqobatbardoshligini taʼminlashning amaliy ahamiyati transport-logistika faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan strategik oʻzgarishlarni ishlab chiqishga majbur qiladi. Ushbu strategik yoʻnalish, iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi va transport-logistika xizmatlari bozorining innovatsion rivojlanishi sharoitida shakllangan yangi texnologiyalarning paydo boʻlishi nuqtai nazaridan ham dolzarbdir.

Transport-logistika xizmatlarining sugʻurtalash xizmatlarining oʻrni va ahamiyati ilmiy tadqiqotning dolzarbligi raqamli transformatsiya va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish bosqichi bilan bogʻliq boʻlib, uning natijalari shakllanish va tarqatishga yordam beradi. Shu sababli, transport va logistika xizmatlarini shakllantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning xususiyatlari va asosiy tendensiyalarini tahlil qilish kerak. Buning uchun quyidagi muammolarni hal qilish lozim:

transport-logistika xizmatlarining innovatsion turlarini rivojlantirishni ragʻbatlantiruvchi asosiy omillarni koʻrib chiqish;

ularning xususiyatlarini va foydalanish xususiyatlarini aniqlash;

transport logistikasi sohasida sugʻurtalash faoliyatini rivojlantirishining ijobiy tomonlari va afzalliklarini tahlil qilish;

transport-logistika xizmatlarining sugʻurtalash turlaridan foydalanishdagi asosiy muammo va qiyinchiliklarni koʻrib chiqish;

transport logistika xizmatlarini takomillashtirishda foydalaniladigan innovatsion texnologiyalarga misollar keltirish;

Oʻzbekistonda transport-logistika tizimining texnologik klasterini yaratish algoritmini taklif qilish.

Sugʻurtalash korxonalarning transport-logistika jarayonlarini avtomatlashtirishga qaratilgan boʻlsa, keyingi sugʻurtalash inqiloblari barcha biznes jarayonlari va operatsion tizimlarni raqamlashtirish vazifasini qoʻyadi.

Sugʻurtalash xizmatlarini koʻrsatish jarayonida transport logistikasida raqamli transformatsiya tamoyillari quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

1. Sunʼiy intellekt texnologiyasi yordamida tizimli avtonom qarorlar qabul qilish imkoniyati shakllantirilmoqda.

2. Mashinalar, robot tizimlari, raqamli texnologiyalar va aloqalari Internet orqali sozlangan odamlar o'rtasidagi funksional muvofiqlik darajasi ortib bormoqda.

3. Transport logistikasining axborot va tahliliy ma'lumotlarini boshqarishda axborotning shaffofligini va raqamli texnologiyalarning jismoniy obyektlar nusxalarini yaratish imkoniyatini ta'minlaydi.

4. Raqamli texnologiyalarsiz hal qilib bo'lmaydigan yuqori intellektual muammolarni hal qilishda logistika menejmenti mutaxassislarining insoniy faolligini oshirish.

Transportda xatarlarni sug'urta qilish: Sug'urta xizmatlari orqali yuklarning buzilishi, yo'qolishi yoki kechikishidan kelib chiqadigan zararlarni minimallashtirish imkoniyati yaratiladi. 1-jadvalda transportda yuzaga keladigan xatarlar va sug'urta orqali ularni qoplash imkoniyatlari keltirilgan.

1-jadval

Transportda yuzaga keladigan xatarlar va sug'urtalash¹

Xatar turi	Misol	Sug'urta qoplamasi
Yuk yo'qolishi	Tashish vaqtida yuk o'g'irlanishi	100% moliyaviy qoplama
Texnik nosozlik	Transport vositasining buzilishi	Ta'mirlash xarajatlari
Kechikish	Yukning belgilangan vaqtida yetmasligi	Jarimalar uchun kompensatsiya

Logistika zanjirining har bir bosqichida sug'urta xizmatlari foydali bo'ladi. Bularni quyidagilarda ko'rish mumkin:

ombor saqlash xizmati: omborda saqlanayotgan mahsulotlarning yong'in, suv bosishi yoki boshqa talafotlardan himoyalaniishi sug'urta qoplamasi orqali kafolatlanadi.

tashish jarayoni: transportdagi yukning shikastlanishi sug'urta orqali qoplanadi.

Iqtisodiy samaradorlikka ta'sir: tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sug'urta xizmatlari tufayli transport-logistika sohasida yuzaga keladigan yo'qotishlar 30% gacha kamayadi. Quyidagi misolda sug'urta xizmatlarining iqtisodiy samarasini ko'rish mumkin.

2-jadval

Sug'urta xizmatlarining iqtisodiy samarasi²

Ko'rsatkich	Sug'urtasiz holat (USD)	Sug'urtalik holat (USD)
Yuk yo'qotish xarajatlari	50,000	5,000
Kechikish jarimalari	20,000	2,000
Texnik xizmat xarajatlari	10,000	1,500
Umumiy xarajatlar	80,000	8,500

¹ Muallif ishlanmasi

² Muallif tomonidan tuzilgan

Bu misol ko'rsatadiki, sug'urta xizmatlari umumiy xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirishga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Transport va logistika sohasida sug'urta xizmatlarining rivoji nafaqat xatarlarni boshqarish, balki umumiy samaradorlikni oshirish uchun muhim omildir. O'zbekistonda ushbu yo'nalishda ko'plab imkoniyatlar mavjud bo'lsa-da, xalqaro tajribalarni o'rganish va joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijasida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Transport va logistika korxonalarida sug'urta xizmatlarini majburiy qilish.
2. Sug'urta xizmatlarini raqamlashtirish orqali ularning tezkorligini oshirish.
3. Xalqaro sug'urta kompaniyalari bilan hamkorlikni kuchaytirish va ilg'or tajribalarni joriy etish.

4. Sug'urta xizmatlari bo'yicha maxsus seminar va treninglarni tashkil qilish.

Mazkur tadqiqot natijalari transport va logistika xizmatlarini takomillashtirishda sug'urta xizmatlarining ahamiyatini ko'rsatadi va sohaga oid strategik qarorlar qabul qilishda foydali bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jons, D. (2020). *The economic importance of transport and insurance services*. Monograph. London: Transport Press.
2. Tursunov, A. A. (2021). *O'zbekistonda transport-logistika tizimining rivojlanishi*. Ilmiy jurnal. Toshkent: Iqtisodiyot va Innovatsiyalar.
3. Robinson, K. (2019). *Risk management in the logistics chain*. Journal of Logistics.
4. Transport vazirligi. (2022). *Transport va sug'urta xizmatlari yillik hisobotlari*. Toshkent.
5. World Bank. (2020). *Transport Infrastructure and Insurance Services*. Washington.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4412-son¹ qarori.
7. Mishkina, M. M. (2021). *Ustaravshie metody v logistike*. Studencheskiy vestnik, 23-6(168), 21-22.

¹ <https://lex.uz/docs/-4459802?ONDATE=04.03.2024%2000>